

DIDAKTIK O‘YINLAR ORQALI MATEMATIK SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISH**Qurbonov Sanjar***Xorazm viloyati PYMO‘MM, katta o‘qituvchi*

Annotatsiya: Maqolada didaktik o‘yinlarning bola rivojlanishidagi ahamiyati, 1-sinf o‘quvchilari uchun mos bo‘lgan didaktik o‘yinlar, o‘quvchilarining didaktik o‘yinlar orqali matematik savodxonligini rivojlantirish haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: didaktik o‘yinlar, “Rasmlı masala”, “Tarkibli masala”, “Butun meva”, “Juftim qani?” didaktik o‘yinlari.

Аннотация: В статье говорится о значении дидактических игр в развитии ребенка, дидактических играх, пригодных для первоклассников, развитии математической грамотности учащихся посредством дидактических игр.

Ключевые слова: дидактические игры, «Задача по картинке», «Задача по содержанию», «Цельный фрукт», «Где моя пара?» дидактические игры.

Abstract: The article talks about the importance of didactic games in child development, didactic games suitable for 1st graders, development of mathematical literacy of students through didactic games.

Key words: didactic games, "Picture problem", "Content problem", "Whole fruit", "Where is my pair?" didactic games.

Boshlang‘ich sinf darslarini didaktik o‘yinlarsiz tasavvur etib bo‘lmaydi. Didaktik o‘yinlarda bola ob‘ektlarni kuzatadi, taqqoslaydi, yonma-yon qo‘yadi, ma‘lum belgilarga ko‘ra tasniflaydi, o‘zi uchun mavjud bo‘lgan analiz va sintezni amalga oshiradi, umumlashtiradi. Bunday o‘yinlar bolalarda diqqat va xotira kabi aqliy jarayonlarning mustaqil rivojlantirishga imkon beradi. O‘yin topshiriqlari bolalarning zukkoligi, topqirligi, zukkoligini rivojlantiradi. Ularning ko‘pchiligi qaror, hukm va xulosa chiqarish kabi aqliy qobiliyatini talab qilishi bilan birga, ixtiyoriy - tashkilotchilik, chidamlilik, o‘yin qoidalariga rioya qilish va o‘z manfaatlarini jamoa manfaatlariga bo‘ysundirish harakatlarni ham talab qiladi.

Matematika darslarida didaktik o‘yin bolani o‘ziga jalb qiladi, fikrlashga undaydi, balki uning mustaqilligi, tashabbusi va irodasini rivojlantiradi. O‘yinga maftun bo‘lgan bolalar dastur materialini osonroq o‘zlashtiradilar va ma‘lum bilim, ko‘nikma va ko‘nikmalarga ega bo‘lishadi. Shuning uchun matematika darsiga didaktik o‘yinlarning kiritilishi o‘quv jarayonini qiziqarli qiladi, bolalarda quvnoq kayfiyatni yaratadi, o‘quv materialini o‘zlashtirishdagi qiyinchiliklarni yengishga yordam beradi, charchoqni ketkazadi, diqqatni qaratadi. O‘yin davomida

matematikani muvaffaqiyatli o‘rgatish uchun o‘quvchini o‘rab turgan ob’ektlardan, ularning modellaridan ham foydalanish kerak.

Didaktik o‘yin ta’lim beruvchi usul bo‘lib, bu usul muayyan ta’limiy maqsadlarga erishuvga, ya’ni o‘tilgan o‘quv materialini aniqlashga, mustahkamlashga va uni chuqurlashtirishga qaratilgan bo‘ladi. Har bir didaktik o‘yinni o‘tgazishda muayyan bir vazifa maqsad qilib olinadi.

Didaktik o‘yinlar faoliyati orqali bolalarda aqliy rivojlanish, shuningdek, boshqa qobiliyat va xususiyatlari – uyushqoqlik, ijodiy ishtiyoq paydo bo‘ladi, ular o‘zlarini o‘rab turgan dunyo bilan tanishadilar.

O‘yin yanada sog‘lom bolalikka, bolalarning intellektual rivojlanishiga va shu bilan birga nutq qobiliyatini rag‘batlantirishga yordam beradi. O‘yinlar orqali bolalar o‘zlarini o‘rab turgan narsalarga qiziqishlarini ko‘rsatadilar, ular muayyan vaziyatlarda o‘zlarining yechimlarini topish uchun izlanish va tekshirishni davom ettirishga undaydilar. Shu tariqa ular insoniy munosabatlar bilan bir qatorda atrof-muhit bilan ham yaqinroq tanishadilar, o‘zlarining xulq-atvori, dunyo va hayotiy munosabatini shakllantiradilar, ko‘plab savollarga javob oladilar va qiziqishlarini oziqlantiradilar, tasavvurlarini boyitadilar, aniqlik va reflekslarni rivojlantiradilar.

O‘yinlar har bir shaxsning tarbiyasi va rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Ular ijtimoiylashuvga (do‘stlik, bag‘rikenglik, yaqin do‘stlar ...) axloqiy, hissiy, jismoniy rivojlanishi va salomatligiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadigan o‘yin-kulgi shaklidir.

Matematika darslarida foydalanish uchun tavsiya etiladigan didaktik o‘yinlardan ko‘rsatib o‘tamiz.

“Rasmi masala” didaktik o‘yini.

O‘yindan maqsad: ikki amalli masalalarning yechish ko‘nikmalarini mustahkamlash, mantiqiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish.

O‘qituvchi o‘yinni o‘tkazishdan oldin tayyorlab qo‘ygan slayd ko‘rinishidagi topshiriqlarni ekranda ketma-ket namoyish qiladi. Topshiriqlar har bir guruhga alohida beriladi va ular og‘zaki bajariladi. (1-rasm)

№1

Ta’til paytida Nodir 4 ta kitob o‘qidi. Komila esa undan 2 ta ko‘p kitob o‘qidi. Ta’ilda bolalar birgalikda nechta kitob o‘qidilar?

№2

Sinfda 17 ta gul bor. Birinchi derazada 6 ta gul, ikkinchisida 6 ta gul bo‘lsa, uchinchi derazada nechta gul bor?

№3

4 ta oiladagi bolalar 14 nafar. Hilolaning oilasida 2 qiz va 1 o‘g‘il, Sojidaning oilasida 2 qiz va 2 o‘g‘il, Karimning oilasida ham 2 qiz va 2 o‘g‘il bo‘lsa, Jalilning oilasida nechta bola borligini toping?

(1-rasm)

“Tarkibli masala” didaktik o‘yini.

O‘yindan maqsad: tarkibli masalalarning yechish ko‘nikmalarini mustahkamlash, mantiqiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish.

O‘qituvchi o‘yinni o‘tkazishdan oldin tayyorlab qo‘ygan slayd ko‘rinishidagi topshiriqlarni ekranda ketma-ket namoyish qiladi. Topshiriqlar har bir guruhga alohida beriladi va ular og‘zaki bajariladi. (2-rasm)

1-guruh

Birinchi qutida 26 ta, ikkinchi qutida esa undan 4 ta ortiq konfet bor. Ikkala qutida nechta konfet bor?

Javob: 56 ta konfet

2-guruh

Birinchi avtobusda 22 nafar yo‘lovchi bor, ikkinchi avtobusda esa undan 10 nafar kam yo‘lovchi bor. Ikkala avtobusda nechta nafar yo‘lovchi bor?

Javob: 34 nafar yo‘lovchi

3-guruh

Birinchi savatda 48 ta, ikkinchisida undan 8 ta kam olma bor. Ikkala savatda hammasi bo‘lib nechta olma bor?

Javob: 88 ta olma

(2-rasm)

O‘yin davomida tez, to‘g‘ri bajargan guruhlar rag‘batlantirib boriladi.

O‘qituvchi:

Bolalar, siz bu masalalarni yechishda qaysi amallardan foydalandingiz?

Bir masalalarni yechishda nechta amal bajarildi?

Siz bajargan masalalarni ikki amalli yoki tarkibli masalalar deb atash mumkinmi?

Shu tariqa murakkab masalalarni yechishga doir bilimlar mustahkamlandi.

“Butun meva” o‘yini.

O‘yindan maqsad: o‘quvchilarda butunni qismlarga ajrata olish va qismlardan butun hosil qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish.

Doskaga 4 nafar o‘quvchi chiqariladi. Ularning har biriga stol ustida qismlarga ajratilgan meva bo‘laklari rasmi beriladi. Ular mosini topib butun hosil qilishadi. (3-rasm)

(1-rasm)

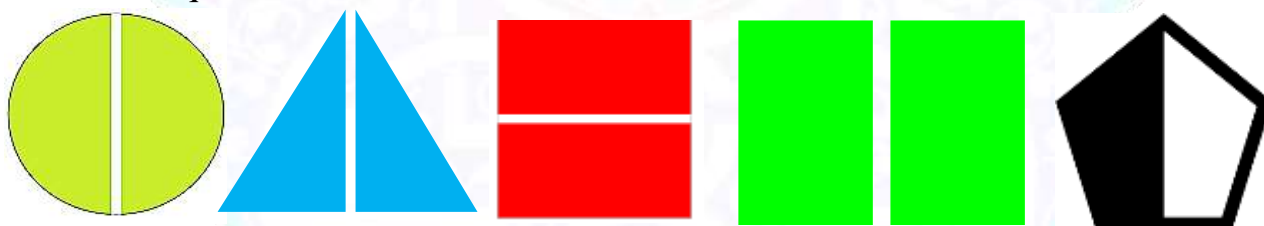
Tez va bexato bajargan o‘quvchilar rag‘batlantiriladi.

Shu tariqa o‘tilgan mavzu – butunni topishga doir bilimlar mustahkamlandi.

“Juftim qani?” o‘yini.

O‘yindan maqsad: o‘quvchilarda butunni qismlarga ajrata olish va qismlardan butun hosil qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish.

A4 formatdagi qog‘ozga geometrik shakllar (doira, uchburchak, to‘rtburchak, kvadrat, ko‘pburchak)ning yarmi tasvirlangan (har bir shakldan 2 tadan). Ular 10 nafar o‘quvchining bo‘yniga ilib qo‘yiladi. O‘quvchilar o‘z yarimlarini topib, bir butun hosil qilishadi.

(4-rasm)

O‘quvchilarning aqliy va jismoniy faoliyatini tashkil qilishda didaktik o‘yinlar alohida o‘rin egallaydi. Matematika darslarida didaktik o‘yinlardan foydalanish o‘quvchilar zehni o‘stirish, tez hisoblash ko‘nikmalarini oshirishda muhim ahamiyat ega. Didaktik o‘yinlar jarayonida o‘quvchilar o‘yin qoidalariga rioya qilishga o‘rganadilar, inoqlik hissi, dunyoqarashlari shakllanib boradi. Ta‘lim jarayonida didaktik o‘yinlar o‘quvchilarning xususiyatlariga ko‘ra tashkil etilishi kerak. Bu esa ularga bilim berishni yengillashtiradi, o‘quvchilarni toliqtirmaslik imkonini beradi.

Xullas, didaktik o‘yinlarning barchasida o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasida hamkorlik, o‘quvchining ta’lim jarayonidagi faol harakati ko‘zda tutiladi. Boshlang‘ich sinf matematika darslaridan didaktik o‘yinlarning qo‘llanilishi kutilgan natijaga erishishning asosiy omili sanaladi. Shunday ekan, har bir darsda didaktik o‘yinlardan foydalanish yuqori darajada ijobiy samara beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jumayev M.E, Tadjieva Z.G‘. Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasi. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2005.
2. Repyova I.V. Matematika. Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 1-sinfi uchun darslik, 3-qism. – Toshkent: “Novda Edutainment”, 2023.
3. Inoyatova M., A.Nosirov, M.Divanova, G.Boymurodova, A.Baxromov, M.Rasulova F.Abduqudusova. Boshlang‘ich ta’lim sifatini oshirishda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarni qo‘llash. – Toshkent: 2014.
4. Лай, Дж.У. Введение в критическое мышление и теорию креативности. – М.: Эксмо, 2017.